

РОЗВІДКИ

УДК 625.1 (476) (091)

Максим Блакитний

ГЕНЕРАЛ ВІД ІНФАНТЕРІЇ ВІТАЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ТРОЦЬКИЙ

У статті йдеться про життя і діяльність маловідомого генерала В.Троцького, який народився на Чернігівщині.

Ключові слова: генерал, нагорода, губернатор.

Поступово постають з небуття маловідомі широкому загалу історичні події, факти й особистості суперечливої історії України. Не становить у цьому винятку і Чернігівська область, історики, краєзнавці якої відновлюють пам'ять про видатних земляків, котрі народилися або мешкали на Чернігівщині.

Віталій Миколайович Троцький - «один из выдающихся боевых генералов русской армии», генерал-ад'ютант, генерал від інфантерії, командуючий військами Віленського військового округу, Віленський, Ковенський і Гродненський генерал-губернатор, кавалер орденів св. О.Невського з діамантами і св. Георгія 3-го ступеня, мав золоту зброю «за хоробрість» з алмазами, «... умный, спокойный, доброжелательный и полезный государственный деятель». Помер 9 травня 1901 р. у м.Вільно (нині столиця Литви - м.Вільнюс). Тіло було перевезено залізницею 11 травня 1901 р. до Чернігівської губернії, у маєток покійного [1].

Віталій Миколайович Троцький-Сенютович народився 19 грудня 1835 р. на хуторі, що належав його батьку і розташовувався поблизу с.Волосківці, нині Менського району Чернігівської області. Батько - підпоручик у відставці Микола Іванович (1793 р.н.; учасник закордонних походів російської армії 1813 р.), мати - Минодора Дмитрівна Пашенко. Брати - Микола (1817 р.н.), Віктор (1823 р.н., підполковник у відставці). Рід походив від значкового товариша Чернігівського полку Петра Кириловича Троцького (помер до 1756 р.). За життя В.Троцький дуже часто казав: «Я - козак», тим самим підкреслюючи своє походження, приналежність і особність від росіян. Як тільки була можливість, Віталій Миколайович приїздив на батьківський хутір або відправляв сюди свою родину на відпочинок [2].

На дев'ятому році життя батько віддав Віталія до 1-го Московського кадетського корпусу (один з елітних військових навчальних закладів), у якому він навчався 8 років [3]. Пізніше у своїх споминах Віталій Миколайович згадував: «Какая резкая разница в отношениях между родителями и детьми и в системе воспитания, в мое время и теперь. В присылаемых письмах раз, два в год мне не сообщали, что делается дома, между тем как-то отец приписал в письме: ты все шлешь поцелуй сестре, а она умерла два года тому назад». Особливу підтримку молодому кадету виказував директор корпусу генерал-лейтенант В.Желтухин.

По закінченні корпусу 13 серпня 1853 р. В.Троцький отримав звання поручика і був направлений до Казанського єгерського полку (на 1901 р. - 64-ий Казанський піхотний полк). Командуючи ротою цього полку, у 1854 р. бере участь у походах до Молдавії і Криму. Зокрема, під час Східної війни брав участь у невдалій для Росії

© Блакитний Максим Михайлович - вчений секретар Чернігівського історичного музею імені В.В.Тарновського.

битві на р.Альма (Крим), 8 вересня 1854 р. Російська армія втратила на полі бою понад 5700 чол. вбитими і пораненими. Фактично, В.Троцький був одним з небагатьох офіцерів полку, що залишилися живими (зокрема, Казанський полк - 11 офіцерів загиблих, 17 - поранених і значна частина особового складу) [4]. 18-річний командир роти В.Троцький вивів 4-ий батальйон свого полку з-під ворожого вогню і за це був удостоєний першої бойової нагороди (ордена св. Анни 4-го ступеня).

У березні 1855 р. Віталій Миколайович був переведений до лейб-гвардії Гатчинського полку (на 1901 р. - лейб-гвардії Єгерський полк) і отримав звання підпоручика гвардії. Старший брат Віталія - Віктор Миколайович порадив йому поступати до Миколаївської академії Генерального штабу. В.Троцький послухався поради і 1858 р. поступив до цього закладу (закінчив академію в 1860 р.). Тут він познайомився з полковниками М.Драгомировим і М.Обручовим (згодом відомими військовими діячами). А вже 17 квітня 1860 р. йому присвоєне звання поручика лейб-гвардії Гатчинського полку. З 1862 р. - працівник Генштабу [5]. Військова кар'єра молодого офіцера успішно просувається. Так, з 22 січня 1862 р. він уже штабс-капітан Генерального штабу, а 4 січня 1863 р. отримує звання капітана.

У 1863-1866 рр. - В.Троцький працював помічником редактора військової газети «Русский инвалид» під керівництвом генерала Д.Романовського і С.Зикова. Зокрема, писав статті з польського питання.

Надалі Віталій Миколайович протягом 23 років служив у найнебезпечніших місцях - на південних окраїнах Російської імперії, захищаючи її інтереси (17 років - у Туркестані і шість років - на Кавказі). В.Троцький був одним з активних підкорювачів території Середньої Азії, тим самим сприяючи збільшенню могутності і величі Російської імперії. Можна сказати, що за ці роки він став дуже відомим бойовим генералом і практиком військової справи.

Так, у 1866 р. генерал Д.Романовський запропонував В.Троцькому їхати служити у невідомий для переважної більшості військових на той час Туркестан (території сучасного Узбекистану, Таджикистану, Туркменії, Киргизії, Казахстану). Порадившись з М.Обручовим, Віталій Миколайович їде у далекий край. Тут він з 27 травня 1866 р. по 21 липня 1867 р. обіймає посаду начальника штабу військ Туркестанської області. 30 серпня 1866 р. був підвищений до звання підполковника. З 12 листопада 1866 р. - полковник. Учасник Бухарської військової кампанії (перебував у загоні генерал-майора Д.Романовського). Зокрема, брав участь у облозі, штурмі і здобутті Ура-Тюбе, облозі Замлина і здобутті Джизака (1866 р.).

Віталію Миколайовичу вдалося встановити тісні і дружні стосунки зі своїм безпосереднім начальником - генерал-губернатором Туркестану, генералом К.Кауфманом. В.Троцький вдало просувався по військовій драбині, обіймаючи різні керівні посади, передусім штабні, і беручи участь у бойових операціях. Так, з 21 липня 1867 по 1 листопада 1869 р. В.Троцький - начальник штабу військ Сир-Дар'їнської області. З 1 листопада 1869 р. по 10 січня 1873 р. перебував на посаді помічника командуючого військами Сир-Дар'їнської області. У цей період свого життя він займався ретельною підготовкою, організацією різних військових операцій, а також часто сам їх і виконував. Для цього він збирав усю можливу інформацію про невідомий для нього Туркестанський край - з історії, культури, географії, економіки та ін. Ці дані були життєво необхідні, особливо в умовах пустелі та іншого культурного простору, коли під час переходів військ бракувало води, їжі і від знання місцевих звичаїв залежала доля солдата та офіцера. Саме на етапі підготовки будь-якої військової експедиції закладались її успіх чи поразка. В.Троцький був членом місцевого відділення Російського географічного товариства.

У серпні 1870 р. Віталій Миколайович учасник Шахризабської військової експедиції як начальник штабу експедиційного загону. Зокрема, брав участь у штурмі і здобутті м.Китаба. Гарнізон міста нараховував близько 8 тисяч чоловік, а загін генерала М.Абрамова мав у своєму складі понад півтори тисячі. Під час штурму загинуло 20 росіян і 600 мусульман. За здобуття м.Китаба Віталій Миколайович 14 серпня 1870 р. отримав звання генерал-майора (коли йому було 34 роки) й орден

св. Анни 2-го ступеня. Фактично, В. Троцький був одним з наймолодших бойових генералів у російській армії.

Для порівняння: відомий російський генерал М.Скобелев отримав звання генерал-майора у 32 роки, військовий міністр О.Куропаткін - у 34, генерали М.Драгомиров і Д.Милютин - у 38, генерал-фельдмаршал М.Кутузов - у 39, генерал-фельдмаршал О.Суворов - у 40 років, генерал П.Ренекамф - у 46, генерал О.Брусилів - у 47 років.

Влітку 1871 р. Віталій Миколайович бере участь у поході генерал-лейтенанта Г.Колпаковського по підкоренню Кульджинського ханства. У 1872 р. в Москві редагував збірник «Русский Туркестан». Того ж таки року був нагороджений орденом св. Володимира 2-го ступеня [6].

З 10 січня 1873 р. по 5 травня 1878 р. Віталій Миколайович - начальник штабу Туркестанського військового округу. У червні 1872 р. провів з військовим загоном рекогносцировку (польову розвідку) біля м.Токмак. 1873 р. - учасник Хівинського походу (як начальник похідного штабу Туркестанського загону). Начальником загону був генерал-губернатор і командуючий військами Сир-Дар'їнської області генерал-майор М.Головачов (кавалер орденів св. Георгія 3-го і 4-го ступенів, генерал-лейтенант, Сосницький повітовий предводитель дворянства, похований у м.Мена Чернігівської області). Керував усією операцією генерал-губернатор Туркестану К.Кауфман. За участь у цьому поході Віталій Миколайович отримав орден св. Станіслава 1-го ступеня і золоту зброю. Хівинський похід - перший вдалий степовий рейд (уже на етапі підготовки операції). Довелося боротися не стільки з ворогом, скільки з природою.

Якось у листі до військового міністра Д.Милютин туркестанський генерал-губернатор К.Кауфман так охарактеризував свої відносини з В.Троцьким: «... заслуги его велики. У меня нет другого человека, с кем душу отвести, с кем посоветоваться; он делит со мной все тревожения, все труды и заботы, он входит во все и действительно помогает мне. Прочие лица суть слепые исполнители» (вересень 1875 р.) [7].

Під час Кокандської військової експедиції (1875 р.) Віталій Миколайович Троцький був начальником польового штабу і командиром окремого експедиційного загону. Зокрема, у вересні 1875 р. на території Кокандського ханства почалося мусульманське повстання (киргизів і кипчаків) проти лояльного до Росії, але дуже жадібного хана Худояра. На чолі повстанців були Абдуррахман Автобачі і Пулат-бек, які оголосили «газават» (священну війну) проти росіян. Одним з центрів повстання було м.Андижан. Саме сюди з Намангана 28 вересня було направлено на ворожу територію невеликий експедиційний загін генерал-майора В.Троцького, який нараховував у своєму складі 1400 чол. (8 гармат і 4 ракетні установки). Фактично, це був рейд по тилах ворога. В авангарді військ В.Троцького перебувала кавалерія, яку очолював начальник штабу загону полковник Михайло Дмитрович Скобелев (видатний полководець, генерал від інфантерії, герой російсько-турецької війни 1877-1878 рр.). У Андижані зібралось десь 60-70 тис. повстанців на чолі з А.Автобачі. 30 вересня рекогносцировку під містом провів М.Скобелев на чолі сотні козаків (повстанці атакували цей загін; місто не мало оборонної стіни). На допомогу М.Скобелеву було направлено дві сотні козаків на чолі з полковником графом Борхом. Вагенбург (військовий табір з возів, підвід) під Андижаном облаштував командир 4-го Туркестанського лінійного батальйону полковник барон Г.Аминов. На світанку 1 жовтня 1875 р. - Віталій Миколайович віддав наказ про штурм міста трьома колонами, який відзначився особливо жорстокими боями. Пулат-бек на чолі 15 тис. киргизів намагався атакувати загін В.Троцького з тилу. 1-у штурмову колону очолював полковник М.Скобелев, 2-у (головну) колону - полковник барон Г.Аминов. З іншого напрямку 3-ю штурмову колону очолював командир 2-го Туркестанського лінійного батальйону полковник барон Мелер-Закомельський (ця колона захопила понад півміста). Загальне керівництво штурмуючими колонами було доручено полковнику графу Борху. У місті відбувся запеклий штиковий бій. Андижан було зруйновано артилерією, а піхота і козаки знищували ворога, який не складав зброї. Російські війська у результаті запеклого штурму і вуличних боїв втратили тільки кілька рядових вбитими. Повстанці ж - до 4 тис. чол. загинили.

За здобуття м.Андижан генерал-майор В.Троцький 1 жовтня 1875 р. був нагороджений найвищою військовою нагородою Російської імперії - орденом св. Георгія 3-го ступеня (полковник М.Скобелев також отримав аналогічну відзнаку). Зокрема, у наказі було зазначено: «В воздаяние отличного мужества и храбрости, оказанных свиты нашей генерал-майором Генерального штаба - начальником штаба Туркестанского военного округа, Виталием Троцким при взятии, 1-го октября сего года (1875 р.) нашими войсками, под личным его предводительством, города Андижана» (наказ від 26 листопада 1875 р.).

1 жовтня Віталій Миколайович віддав наказ про вихід з Андижана через те, що сили були нерівні, загін перебував на ворожій території і виконав поставлені перед ним завдання. Покидаючи Андижан, місто знищували вогнем, як і кишлаки навколо нього. Згідно з наказом Віталія Миколайовича, полковники М.Скобелев і Мелер-Закомельський 1 і 2 жовтня ще додатково обстріляли Андижан з гармат. Головні трофеї, здобуті у місті - 2 гармати. Повертався загін В.Троцького з боями, особливо запеклими вони були 3-5 жовтня (вдало керували солдатами полковники Мелер-Закомельський і Скобелев, особливо під час нападу на кишлаки Мир-Абад, Муласі, Хаки-Хават). 8 жовтня загін генерала В.Троцького повернувся у Наманган. Столицю ханства - м.Коканд здобув бойовий побратим, приятель і друг В.Троцького М.Скобелев. Зокрема, В.Троцький телеграмою попередив М.Скобелева, що для цього склалися сприятливі обставини [8]. Зараз деякі дослідники намагаються применшити значення переможного рейду загону В.Троцького, тим самим ставлять під сумнів не тільки його перемоги і звитягу, але й генерала М.Скобелева.

З джерел бачимо, що у 1876-1877 рр. В.Троцький перебував у Петербурзі і мав наміри залишити посаду начальника штабу Туркестанського військового округу. Відомо, що на той час між ним і генерал-губернатором К.Кауфманом були якісь непорозуміння. Віталій Миколайович бажав скласти з себе повноваження і повідомив про це генерал-губернатора. Посаду начальника штабу округу мав бажання обійняти М.Скобелев (К.Кауфман написав про це В.Троцькому). Генерал-губернатор був не проти призначення М.Скобелева. А сам Віталій Миколайович розраховував отримати призначення на іншу посаду.

У Петербурзі В.Троцький займався складанням історії Хивинського походу. Зокрема, детально описав підготовку і перебіг походу у Хіву - «Материалы для описания Хивинского похода 1873 года» (видані у 1881-1882 рр.) [9].

У грудні 1876 р. Віталій Миколайович попередив К.Кауфмана про плітки щодо генерала М.Скобелева, які розповсюдилися в той час у Петербурзі і суттєво впливали на його репутацію. Відомо, що у М.Скобелева було набагато більше задрісників, аніж справжніх друзів. До цих небагатьох і належав Віталій Миколайович Троцький. Це, зокрема, підтверджує епізод з аудієнцією М.Скобелева в імператора Олександра II (5 березня 1877 р.), під час якої цар дуже прохолодно прийняв відомого генерала. Про цей випадок В.Троцькому розповів сам М.Скобелев, оскільки довіряв йому [10].

За наказом імператора Олександра II В.Троцький наприкінці 1877 р. повертається до Туркестану [11].

З 5 травня 1878 р. по 18 лютого 1883 р. Віталій Миколайович перебував на посаді губернатора Сир-Дар'їнської області і командує військами, які у ній дислокувалися. Влітку 1878 р. В.Троцький бере участь у так званому Джамському поході або поході до Шдїї (демонстрація військових сил Росії, яка була спрямована проти Англії). Наказ про це віддав імператор Олександр II, а керував усією операцією генерал-губернатор К.Кауфман. Було сформовано три загони. Командиром головного, «Джамського», загону (48 рот солдатів, 20 сотень козаків, 40 гармат і 16 ракетних установок) був генерал-майор Віталій Троцький. Під час походу несподівано почалася епідемія холери, яка забрала життя багатьох солдатів та офіцерів. Війська можна було зупинити і повернути додому. Але загін рухався до Афганістану, виконуючи наказ командування. Незважаючи на суттєві втрати, демонстрація військових потуг Росії вдалася. Вочевидь, за цей похід В.Троцький отримав орден св. Анни 1-го ступеня.

Під час служби у Туркестані В.Троцький познайомився з О.Куропаткіним (майбутній військовий міністр).

Відомо, що батько Віталія Миколайовича Микола Іванович вів щоденник. Так, про перебування свого сина вдома, він якось записав: «Сегодня сын мой Виталий, генерал-майор свиты его величества, кавалер ордена св.Георгия 3-й степени и начальник штаба, увидав свиней в саду, схватил кол, побежал за ними и выгнал их вон».

Надалі Віталій Миколайович 6 років служить на Кавказі. Так, ще 30 серпня 1880 р. він був підвищений до звання генерал-лейтенанта. З 18 лютого по 16 березня 1883 р. - начальник штабу Кавказького військового округу (на цій посаді працював до 13 серпня 1889 р.). Зокрема, служив під началом князя О.Дондукова-Корсакова. Помічником В.Троцького був генерал-лейтенант П.Перлік. У 1884 р. В.Троцький був нагороджений орденом св. Володимира 2-го ступеня; 1887 р. - орденом Білого Орла. З 13 серпня 1889 по 22 січня 1890 р. - Віталій Миколайович командир 16-го армійського корпусу.

22 січня 1890 р. В.Троцький отримав наступне призначення - посаду помічника командуючого військами Київського військового округу генерала від інфантерії М.Драгомирова (уродженця Конотопського повіту Чернігівської губернії, нині - Сумська область). 1894 р. - Віталій Миколайович підвищений до звання генерала від інфантерії.

25 лютого 1895 р. імператор Микола II призначив В.Троцького на посаду командуючого військами Віленського військового округу, до складу якого входило 9 губерній. 1896 р. Віталія Миколайовича було нагороджено орденом св. О.Невського (1898 р. - отримав діамантові знаки до нього). Перебуваючи в ролі управлінця такого рангу, Віталій Миколайович особливу увагу приділяв різним питанням забезпечення життя і діяльності солдат (зокрема, організації нормального харчування, медичному і гігієнічному напрямкам). Піклувався про всіх своїх підлеглих, не роблячи винятків. Сторонні і знайомі відзначали, що В.Троцький був привітним і доброзичливим у спілкуванні з усіма людьми. Брав участь у багатьох військових і громадських діях. Для прикладу - 29 листопада 1896 р. приймав святковий парад 113-го Староруського піхотного полку в м.Шауляй Ковенської губернії з нагоди освячення полкового прапора та ікони.

У 1897 р. під керівництвом Віталія Миколайовича були проведені успішні і масштабні Білостоцькі військові маневри, на яких був присутній імператор Микола II. Після маневрів, 27 серпня 1897 р., цар подякував Віталію Миколайовичу і пожалував йому звання генерал-ад'ютант [12].

Кілька останніх років життя В.Троцький вимушений був поєднувати вирішення військових і цивільних доволі суперечливих питань. Так, вже 6 грудня 1897 р. імператор призначив Віталія Миколайовича на іншу, вищу посаду - Віленського, Ковенського і Гродненського генерал-губернатора (В.Троцький продовжував обіймати і попередню посаду) [13]. Керуючим канцелярією генерал-губернатора було поставлено В.Судейкіна (згодом, сенатор), якому вдалося встановити тісні й дружні стосунки з В.Троцьким. Помічником командуючого військами округу був вищезгаданий генерал П.Перлік. За відносно короткий час В.Троцький заслужив повагу населення Північно-Західного краю, що було важко зробити в тих складних умовах, передусім через активне розповсюдження і насадження у католицькому середовищі російських законів, культури та ін. Віталій Миколайович під час вирішення необхідних питань як міг лавірував у складних політичних і релігійних реаліях цієї частини Російської імперії. Особливо опікувався діяльністю мирових посередників, що були тісно пов'язані з селянством. Облаштовував і покращував діяльність селянських кредитних товариств. Працював над втіленням різних освітніх та культурних програм. Був ініціатором встановлення пам'ятників О.Пушкіну та імператриці Катерині II у м.Вільно, створював музей графа М.Муравйова.

29 серпня 1900 р. Віталій Миколайович брав участь в урочистій церемонії прилаштування нового прапора 97-го Ліфляндського піхотного полку до древка, пере-

буваючи під Двінськом, а також у ювілейних заходах з нагоди 200-річчя цього полку. Зокрема, Віталій Миколайович забив перший цвях у деревко. З нагоди урочистостей відбувся парад 97-го Лівонського і 99-го Івангородського полків. 2 лютого 1898 р. брав участь у освяченні храму на військовому кладовищі Мінська.

Найближчі підлеглі, зокрема керуючий канцелярією В.Судейкин, так характеризували професійні й людські якості В.Троцького: «Работать с Виталием Николаевичем было очень приятно. Как человек честный и умный, никогда не стыдившийся признаться в том, что он не знает ... он никогда не выказывал ни малейшего неудовольствия, хотя чувствовал страшную усталость.» (В.Судейкин). Він приймав прохачів у будь-який час. Завжди мав гарний настрій. Відзначався чесністю, добротою і порядністю. «Доброта Троцкого была большая; он готов был просить и хлопотать за людей даже мало знакомых... жизнь, проведенная в провинции, где гораздо легче проследить достоинство и недостатки каждого, развила в нем осторожность, наблюдательность и распознавание людей, и ту простоту в обращении, которая пленяла всех сталкивавшихся с ним. Он был одинаков и с высшими, и с низшими». В.М.Троцкий казав: «Я всегда готов уйти». Керувався завжди законністю, як і працівники його адміністрації. Займався благодійністю [14].

Хоча, звісно, були й інші думки. Так, відомий російський художник В.Верещагин характеризував В.Троцького як «человека политики... более слушавшего, по-малчивавшего, умевшего всюду ловко и незаметно «проходить», делая себе потихоньку, хотя и уверенно, карьеру».

Як чиновник такого рангу В.Троцкий був близько знайомий із впливовими сановниками Російської імперії (особливо міністром фінансів С.Вітте).

Віталій Миколайович мав також іноземні нагороди: персидський орден Лева і Сонця (1874 р.), бухарський - Східної Зірки з алмазами (1893 р.), болгарський - св. Олександра (1898 р.) [15].

З 1898 р. В.Троцкий отримував 10 тис. крб. платні на рік і ще, додатково, 24 тис. крб. - від Міністерства внутрішніх справ [16]. У середньому бойові генерали такого рангу отримували 10-12 тис. крб. платні на рік, цивільні чиновники - 1500-2500 крб.

Помер Віталій Миколайович 9 травня 1901 р.

Газета «Новое время» за 1901 р. повідомила про обставини його смерті. Зокрема, 9 травня 1901 р. «в 9 часов утра скончался командующий войсками округа, генерал-губернатор, генерал-адъютант Виталий Николаевич Троцкий. Дней десять назад было кровоизлияние, желудочное, приглашен был лейб-медик Попов. Здоровье улучшилось. Сегодня генерал встал с постели, умылся, вдруг почувствовал себя дурно, произошло второе кровоизлияние, вызвавшее скоростижную смерть» [17].

У метричній книзі с.Волосківці Сосницького повіту за 1901 р. зазначено, що 9 травня 1901 р. помер Віленський генерал-губернатор Віталій Миколайович Троцкий. Причина смерті - крововилив у шлунок. Поховальну церемонію у м.Вільно проводили: архієпископ Віленський Ювеналій, єпископ Брестський Іоаким і єпископ Ровенський Михаїл з соборними та іншими притчами. Прах генерала Віталія Миколайовича Троцького був похований у рідному селі Волосківці. Зокрема, це відбулося 11 травня 1901 р. на території родинного маєтку (у саду), в склепі, біля могил його батьків [18]. Мав дружину і п'ятьох дітей. Син - Віталій Віталійович, на 1909 р. штабс-капітан 1-ої гренадерської артилерійської бригади [19].

Як нам повідомила вчителька Волосківської ЗОШ Катерина Анатоліївна Щерба, у 20-30 рр. ХХ ст. родинний склеп Троцьких було знищено, і прах генерала потурбували. Десь у 80-х рр. неподалік від місця поховання було встановлено простий залізний хрест і зроблено відповідний напис. Зараз могила В.Троцького перебуває у занедбаному стані. На нашу думку, місцева влада і громадськість повинні облаштувати кращий пам'ятник на місці поховання. Оскільки Віталій Миколайович власними вчинками і діяльністю заслужив повагу серед громадськості ще за життя, та і ми не повинні забувати про відомих земляків, які прославили наш край.

Таким чином, Віталій Миколайович Троцкий постає перед нами не тільки як бойовий генерал, але і як талановитий адміністратор. Більшість військових звань

і бойових нагород він отримав за організацію та проведення відповідних операцій. Перебуваючи за життя на різних посадах, В.Троцький турбувався і поважав людей, з якими працював, особливо, піклувався про солдатів. Звісно, що він захищав інтереси тієї країни, де народився і служив, а саме, Російської імперії.

1. Всеобщий календар на 1902 год. - Спб., 1901. - С. 58.
2. Модзалевський В. Малороссийский родословник. - К., 1998. - Т. 5. - вип. 2. - С. 34, 49, 55; Судейкин В. Виталий Николаевич Троцкий // Русская старина. - 1903. - № 5. - С. 241 - 259.
3. Судейкин В. Виталий Николаевич Троцкий // Русская старина. - 1903. - № 5. - С. 243.
4. Борисов В. Походы 64-го пехотного Казанского полка. - Спб., 1888. - С. 397.
5. Всеобщий календар на 1902 год. - Спб., 1901. - С. 58; Глиноецкий Н.П. Исторический очерк Николаевской академии Генерального штаба. - Спб., 1882. - С. 48; Судейкин В. Виталий Николаевич Троцкий // Русская старина. - 1903. - № 5. - С. 246.
6. Судейкин В. Виталий Николаевич Троцкий // Русская старина. - 1903. - № 5. - С. 249.
7. «Войска наши такая прелесть, что нельзя представить ничего лучшего». Первый туркестанский генерал-губернатор: 12 лет переписки // Источник. Документы русской истории. - 2003. - № 2. - С. 17.
8. Всеобщий календар на 1902 год. - Спб., 1901. - С. 59; Толбухов В. Скобелев в Туркестане // Исторический вестник. - 1916. - № 10. - С. 132; № 11. - С. 377 - 382; Троцкий В. Отряд действующий на левом берегу Сыр-Дарьи. — Ташкент, 1875. - С. 2 - 15.
9. Троцкий В. Материалы для описания Хивинского похода 1873 года. - Ташкент, 1881.
10. Толбухов В. Скобелев в Туркестане // Исторический вестник. - 1916. - № 12. - С. 661 - 665.
11. Судейкин В. Виталий Николаевич Троцкий // Русская старина. - 1903. - № 5. - С. 252.
12. Там само. - С. 254.
13. Список генералам по старшинству на 1899 г. Составлен по 1-е мая 1899 г. Спб., 1899. - С. 64.
14. Судейкин В. Виталий Николаевич Троцкий // Русская старина. - 1903. - № 5. - С. 259.
15. Список генералам по старшинству на 1899 г. Составлен по 1-е мая 1899 г. Спб., 1899. - С.64.
16. Список генералам по старшинству на 1899 г. Составлен по 1-е мая 1899 г. Спб., 1899. - С.64; Федорченко В. Н. Свита российских императоров. - М., 2005. - Т. 2. - С. 352 - 353.
17. // Новое время. - 1901. - 10 мая. - С. 1.
18. ДАЧО. - Ф. 679. - оп. 10. - Спр. 937. - Арк. 37 - 38.
19. Общий список офицерским чинам русской императорской армии. Составлен по 1-е января 1909 г. - Спб., 1909. - С. 630.

В статье говорится о жизни и деятельности малоизвестного генерала В.Троцкого, который родился на Черниговщине.

Ключевые слова: генерал, награда, губернатор.

The article says about the life of a little-known Gen. Vladimir Trotsky, who was born in Chernigov.

Keywords: General, award, Governor.